

Barns möjlighet att få vård

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet proposition 2011/12:53 samt två motioner som väckts med anledning av propositionen och fyra motioner från den allmänna motionstiden 2011.

I propositionen föreslår regeringen att om den ena vårdnadshavaren inte samtycker till en åtgärd till stöd för barnet ska socialnämnden få besluta att åtgärden ändå får vidtas om det krävs med hänsyn till barnets bästa. Möjligheten ska gälla för psykiatrisk och psykologisk utredning och behandling, liksom för behandling i öppna former samt utseende av en kontaktperson eller en familj enligt socialtjänstlagen. Vidare ska den omfatta några åtgärder enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade. Uppdraget att fatta beslut ska få delegeras till en särskild avdelning inom socialnämnden.

I propositionen behandlas även frågan om det finns behov av att införa en möjlighet att förordna ett juridiskt biträde för barn i vårdnads mål. Regeringen konstaterar att riksdagen har behandlat frågan vid flera tillfällen och att det finns två tillkännagivanden. Regeringen gör dock bedömningen att det för närvarande inte bör införas en möjlighet för domstolen att förordna ett juridiskt biträde för barnet i mål om vårdnad, boende eller umgänge. Frågan om hur barnets rätt i processen bäst tillgodoses behöver enligt regeringen övervägas ytterligare, och så kommer att ske i samband med den utvärdering av 2006 års vårdnadsreform som kommer att inledas under mandatperioden.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 maj 2012.

Utskottet föreslår att riksdagen antar regeringens lagförslag och avstyrker motionerna.

I betänkandet finns två reservationer.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Utskottets överväganden	5
Barns möjlighet att få vård	5
Juridiskt biträde för barn i vårdnadsmål	9
Reservationer	13
1. Barns möjlighet att få vård, punkt 1 (S, MP)	13
2. Juridiskt biträde för barn i vårdnadsmål, punkt 2 (S, MP)	14
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	15
Propositionen	15
Följdmotionerna	15
Motioner från allmänna motionstiden hösten 2011	15
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	17

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Barns möjlighet att få vård

Riksdagen antar regeringens förslag till

- a) lag om ändring i föräldrabalken,
- b) lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).

Därmed bifaller riksdagen proposition 2011/12:53 punkterna 1 och 2 samt avslår motionerna

2011/12:C6 av Veronica Palm m.fl. (S) yrkandena 1 och 2 samt
2011/12:C394 av Krister Hammarbergh (M).

Reservation 1 (S, MP)

2. Juridiskt biträde för barn i vårdnadsmål

Riksdagen avslår motionerna

- 2011/12:C6 av Veronica Palm m.fl. (S) yrkande 3,
- 2011/12:C7 av Jan Lindholm m.fl. (MP),
- 2011/12:C217 av Hillevi Larsson (S),
- 2011/12:C356 av Annika Eclund (KD) och
- 2011/12:So658 av Magnus Ehrencrona m.fl. (MP) yrkande 18.

Reservation 2 (S, MP)

Stockholm den 28 februari 2012

På civilutskottets vägnar

Veronica Palm

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Veronica Palm (S), Jan Ertsborn (FP), Magdalena Andersson (M), Anti Avsan (M), Eva Bengtson Skogsberg (M), Hillevi Larsson (S), Jonas Gunnarsson (S), Hannah Bergstedt (S), Ola Johansson (C), Yilmaz Kerimo (S), Jessika Vilhelmsson (M), Jan Lindholm (MP), Otto von Arnold (KD), Carina Herrstedt (SD), Marianne Berg (V), Thomas Finnborg (M) och Katarina Köhler (S).

Redogörelse för ärendet

Utgångspunkten vid gemensamt vårdnadsansvar är att vårdnadshavarna bestämmer tillsammans men att en av dem undantagsvis kan bestämma ensam. Det finns dock situationer där båda vårdnadshavarnas bestämmanderätt kan åsidosättas.

I utredningsbetänkandet Beslutanderätt vid gemensam vårdnad m.m. (SOU 2007:52) föreslogs att en domstol skulle kunna besluta att en av vårdnadshavarna har självständig bestämmanderätt inom vissa områden, bl.a. hälso- och sjukvård och socialtjänst. Förslaget behandlades i propositionen Umgängesstöd och socialtjänstens förutsättningar att tala med barn (prop. 2009/10:192). Regeringen gjorde bedömningen att utredningens förslag om domstolsbeslut om självständig bestämmanderätt inte på ett tillräckligt effektivt sätt kommer åt problemet och att det fanns anledning att återkomma till frågan. Vid riksdagsbehandlingen instämde riksdagen i regeringens bedömning (bet. 2009/10:CU20, rskr. 2009/10:358).

Inom Justitiedepartementet utarbetades därefter promemorian Barns rätt till vård och sociala insatser stärks (Ds 2011:5). Promemorian har remissbehandlats och ligger till grund för lagförslagen i propositionen.

Regeringen har begärt in Lagrådets yttrande över förslaget.

Regeringens förslag till riksdagsbeslut finns i *bilaga 1* och lagförslagen i *bilaga 2*.

I propositionen behandlar regeringen också frågan om en domstol bör kunna förordna ett juridiskt biträde för barn i vårdnadsfall. Den har varit föremål för två tillkännagivanden från riksdagen (se bet. 1998/99:LU18, rskr. 1998/99:185 och bet. 2005/06:LU27, rskr. 2005/06:309). I departementspromemorian Utövandet av barns rättigheter i familjerättsprocesser (Ds 2002:13) föreslås att det i vissa mål och ärenden om vårdnad, boende och umgänge ska vara möjligt för domstolen att förordna ett särskilt biträde för barnet. Promemorian har remissbehandlats.

Med anledning av propositionen har två motioner väckts. I ärendet behandlar utskottet också fyra motioner från den allmänna motionstiden 2011. Förslagen i motionerna finns i *bilaga 1*.

Utskottets överväganden

Barns möjlighet att få vård

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens lagförslag och avslår motionsyrkandena.

Jämför reservation 1 (S, MP).

Bakgrund

Bestämmelser om vårdnad om barn finns i 6 kap. föräldrabalken. Den som har vårdnaden om ett barn ansvarar för barnets person och har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Har barnet två vårdnadshavare ska dessa utöva sina rättigheter och skyldigheter mot barnet tillsammans (13 §). Det krävs alltså normalt gemensamma beslut i frågor som rör vårdnaden. Undantag gäller om en av vårdnadshavarna till följd av frånvaro, sjukdom eller annan orsak är förhindrad att ta del i sådana beslut om vårdnaden som inte utan olägenhet kan skjutas upp. Båda vårdnadshavarna kan inte heller förutsättas delta i alla de vardagliga avgöranden som måste träffas när det gäller omsorgen om barnet, t.ex. om mat, kläder och sovtider. Genom 1998 års vårdnadsreform infördes en möjlighet för domstolar att vid gemensam vårdnad besluta om barnets boende, om umgänge med den förälder som barnet inte bor tillsammans med och om resekostnader vid umgänget. Men i övrigt krävs fortfarande att vårdnadshavarna kan enas i frågor som rör barnet (prop. 1997/98:7, bet. 1997/98:LU12, rskr. 1997/98:229).

Hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) innehåller ingen särskild reglering av frågan om samtycke när det gäller vård av barn. Har ett barn två vårdnadshavare krävs det alltså som utgångspunkt samtycke från båda. Besök på en vårdcentral, t.ex. för barnsjukdomar, anses i allmänhet höra till den dagliga omsorgen, där var och en av vårdnadshavarna i praktiken får bestämma ensam. I många andra fall kan vårdpersonalen också utgå från att den vårdnadshavare som tagit initiativ till vårdkontakten informerat den andra vårdnadshavaren och att denne samtycker. Det anses att personalen dock som regel bör samråda med den andra vårdnadshavaren om det finns någon särskild anledning att misstänka att denne inte samtycker till behandlingen eller om det är fråga om åtgärder av ingripande betydelse för barnets framtid.

Om barnet är tillräckligt moget för att samtycka till en behandling, behövs inte vårdnadshavarnas samtycke. Det går inte att ange någon exakt åldersgräns när ett barn självt kan samtycka respektive motsätta sig olika

behandlingar, utan detta får avgöras för varje enskilt barn. Ofta krävs dock vårdnadshavarnas samtycke, särskilt när det gäller mer ingripande behandlingar, som t.ex. psykiatrisk behandling.

Socialnämndens insatser enligt socialtjänstlagen (2001:453) ska utformas och genomföras tillsammans med den enskilde. Rör insatsen ett barn, ska det särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver. Om barnet har två vårdnadshavare, måste dessa också i de här fallen i princip vara eniga för att en åtgärd ska kunna vidtas.

I lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, förkortad LSS, finns bestämmelser om särskilda insatser för personer med utvecklingsstörning, autism och vissa andra former av funktionsnedsättning. När åtgärder rör barn ska barnets bästa särskilt beaktas. Till skillnad från bistånd enligt socialtjänstlagen kan insatser enligt LSS inte initieras av socialnämnden eller någon annan, utan sådana insatser ska endast ges den enskilde om han eller hon själv begär det.

Socialnämnden har ett grundläggande ansvar för barn i risksituationer. En utredning av behovet av att socialnämnden ingriper för att skydda eller stödja ett barn får inledas utan vårdnadshavarnas samtycke. Nämnden kan också ansöka hos en förvaltningsdomstol om att barnet ska få vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU. Ett beslut om vård med stöd av LVU innebär att vårdnadshavarnas bestämmanderätt över barnet begränsas i den omfattning som behövs för att vården ska kunna genomföras.

Är situationen brådskande kan vårdnadshavarnas rätt att bestämma över barnet inskränkas enligt allmänna principer om nöd. I ett sådant fall kan en åtgärd genomföras trots att en eller båda vårdnadshavarna motsätter sig den.

Propositionen

I propositionen föreslår regeringen att om den ena vårdnadshavaren inte samtycker till en åtgärd till stöd för barnet ska socialnämnden få besluta att åtgärden ändå får vidtas om det krävs med hänsyn till barnets bästa. Beslut ska kunna fattas om åtgärder som gäller psykiatrisk eller psykologisk utredning eller behandling enligt hälso- och sjukvårdslagen. Vidare ska ett sådant beslut kunna gälla behandling i öppna former inom socialtjänsten eller utseende av en kontaktperson eller en familj enligt socialtjänstlagen. Även några insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade ska omfattas. Socialnämnden ska ha möjlighet att delegera uppdraget att besluta åt en särskild avdelning som består av ledamöter eller ersättare i nämnden. Beslutet ska få överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Regeringen framhåller att vårdnadshavarna tillsammans är de som normalt sett bäst kan tillgodose barnets behov. I gemensam vårdnad ligger att det anses bäst för barnet att vårdnadshavarna gemensamt bestämmer om

barnets omvårdnad. Även om de har olika uppfattning är det bättre att de till slut enas om en lösning än att en av dem eller en utomstående får bestämma. Detta gäller också – och kanske inte minst – svåra frågor om omsorgen om barnet. Att besluta om insatser för ett barn trots att en av vårdnadshavarna motsätter sig det är dessutom ett ingrepp i vårdnadshavarens rättigheter. Ett sådant ingrepp måste anses nödvändigt för att tillgodose ett legitimt intresse och vara proportionerligt på det sätt som krävs enligt artikel 8.2 i Europakonventionen. Utgångspunkten bör enligt regeringen därför vara att en inskränkning av den ena vårdnadshavarens beslutanderätt görs bara på de områden där det framkommit ett klart praktiskt behov.

Regeringen anser att åtgärder inom barn- och ungdomspsykiatri (BUP) bör omfattas av den diskuterade inskränkningen i den gemensamma beslutanderätten. Såväl utredning som behandling bör omfattas. Det finns vidare ett behov av att inskränka beslutanderätten när det gäller insatser enligt LSS. Behovet finns i princip för motsvarande insatser som enligt socialtjänstlagen. På de områden som nämns ovan får det praktiska behovet anses som störst. De delar av hälso- och sjukvården som inte utgör psykiatri och psykologi (i princip all annan somatisk vård än den som eventuellt ingår i en psykiatrisk behandling) samt icke öppna insatser enligt socialtjänstlagen (t.ex. placering i familjehem eller hem för vård eller boende) omfattas inte.

Regeringen framhåller att förslagen innebär att ett steg tas av förhållandevis principiell betydelse. Denna inskränkning av den gemensamma vårdnaden bör begränsas till de områden där det framkommit ett klart praktiskt behov. Regeringen är därför inte beredd att föreslå att fler insatser omfattas. Regeringen noterar att om ett barn har en svår somatisk sjukdom och behöver behandling eller inte bedöms kunna bo kvar hemma, kan det finnas förutsättningar att tillämpa LVU eller överväga en överflyttning av vårdnaden. De alternativen kan också vara mer lämpliga i sådana situationer. Det kan dock finnas skäl att i lämpligt sammanhang på nytt överväga tillämpningsområdet, t.ex. i samband med den uppföljning av 2006 års vårdnadsreform som regeringen avser att ge Socialstyrelsen i uppdrag att göra.

Motionerna

Veronica Palm m.fl. (S) begär i motion 2011/12:C6 ett tillkännagivande om att regeringen ska utvidga förslaget till att omfatta all hälso- och sjukvård inklusive somatisk vård samt tandvård (yrkande 1). Motionärerna begär också ett tillkännagivande om att lagändringarna bör följas upp för att säkerställa att lagens intentioner uppnås (yrkande 2).

I motion 2011/12:C394 av Krister Hammarbergh (M) föreslås ett tillkännagivande om att reglerna om beslutanderätt vid gemensam vårdnad bör ses över så att var och en av vårdnadshavarna ges möjlighet att samtycka till icke-operativ hälso- och sjukvård samt stöd och insatser enligt socialtjänstlagen för barnet.

Utskottets ställningstagande

Liksom regeringen anser utskottet att det är bättre för barnet att vårdnadshavarna gemensamt bestämmer om barnets omvårdnad och enas om lösningar än att en av dem eller en utomstående får bestämma. Detta gäller också – och kanske inte minst – svåra frågor om omsorgen om barnet. Att besluta om insatser för ett barn trots att en av vårdnadshavarna motsätter sig det är dessutom ett ingrepp i vårdnadshavarens rättigheter. Ett sådant ingrepp måste anses nödvändigt för att tillgodose ett legitimt intresse och vara proportionerligt på det sätt som krävs enligt artikel 8.2 i Europakonventionen. Utgångspunkten måste därför vara att en inskränkning av den ena vårdnadshavarens beslutanderätt bara kan komma ifråga på de områden där det framkommit ett klart dokumenterat praktiskt behov.

I motion 2011/12:C6 yrkande 1 begärs att regeringens förslag även ska omfatta all hälso- och sjukvård inklusive somatisk vård och tandvård. Utskottet kan för sin del inte se några sådana behov till utvidgning av områdena. Om ett barn har en svår somatisk sjukdom och behöver behandling eller inte bedöms kunna bo kvar hemma, kan det finnas förutsättningar att tillämpa LVU eller överväga en överflyttning av vårdnaden. De alternativen kan också vara mer lämpliga i sådana situationer. Regeringen har aviserat att det dock kan finnas skäl att i lämpligt sammanhang på nytt överväga tillämpningsområdet, t.ex. i samband med den uppföljning av 2006 års vårdnadsreform som ska göras. Utskottet är mot denna bakgrund inte berett att föreslå någon åtgärd från riksdagen med anledning av motionsyrkandet och det bör därför avslås.

Vad gäller samma motion yrkande 2 kan utskottet konstatera att regeringen avser att ta initiativ till en uppföljning av lagändringarna. Motionärerna får därför anses tillgodosedda med detta och motionsyrkandet bör därför avslås.

I motion 2011/12:C394 yrkas att var och en av vårdnadshavarna ska ges möjlighet att samtycka till åtgärder för barnet. Utskottet har ställt sig bakom regeringens förslag till lösning vad gäller barns möjligheter att få vård. Motionen bör därför avslås.

På grund av det anförda anser således utskottet att riksdagen ska anta regeringens lagförslag och avslå motionsyrkandena.

Juridiskt biträde för barn i vårdnads mål

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden som rör frågan om juridiskt biträde för barn i vårdnads mål. Utskottet instämmer i regeringens bedömning att det för närvarande inte bör införas en möjlighet för domstolen att förordna ett juridiskt biträde för barn i vårdnads mål. Utskottet hänvisar till att frågan om hur barnets rätt i processen bäst tillgodoses behöver övervägas ytterligare.

Jämför reservation 2 (S, MP).

Bakgrund

Inom Europarådet har Europeiska konventionen om utövandet av barns rättigheter utarbetats. Konventionen öppnades för undertecknande den 25 januari 1996. Sverige undertecknade konventionen samma dag men har ännu inte ratificerat den. Syftet med konventionen är att förbättra barns ställning i familjerättsprocesser. Konventionen är avsedd att vara ett komplement till FN:s barnkonvention från 1989 och ska hjälpa länderna att genomföra barnkonventionen på ett riktigt sätt. I Europarådets konvention uppmanas staterna bl.a. att överväga att införa bestämmelser om t.ex. att barnet ska få ställning av part och rätt till ett eget ombud i processer som rör barn.

Riksdagen anförde våren 1999 i ett tillkännagivande till regeringen att det inte helt kan uteslutas att införandet av en möjlighet att förordna ett juridiskt biträde för barn i vissa särskilt konfliktfyllda vårdnads- och umgängestvister ytterligare skulle kunna stärka barnets rätt. Utskottet ansåg att frågan borde bli föremål för särskild uppmärksamhet inom ramen för det utredningsarbete som då bedrevs med anledning av Europarådets konvention om barnets rättigheter (bet. 1998/99: LU18, rskr. 1998/99:185).

Riksdagen anförde våren 2006 i ett tillkännagivande till regeringen att alla barn bör ha rätt till ett eget juridiskt biträde i alla mål om vårdnad, boende och umgänge. Vidare anfördes att detta juridiska biträde på ett bättre sätt än respektive förälders juridiska biträde kan bevaka barnets rätt i förhållande till båda sina föräldrar och att det därför fick ankomma på regeringen att utarbeta erforderliga lagförslag och återkomma till riksdagen (bet. 2005/06:LU27, rskr. 2005/06:309).

Propositionen

Regeringen konstaterar att riksdagen har behandlat frågan vid flera tillfällen och det finns två tillkännagivanden. I promemorian Utövandet av barns rättigheter i familjerättsprocesser (Ds 2002:13) föreslås att Sverige ratificerar Europeiska konventionen om utövandet av barns rättigheter. Det föreslås även flera lagändringar i syfte att stärka barnets rätt i processen, bl.a.

att det i särskilt konfliktfyllda vårdnadsfall ska vara möjligt för domstolen att förordna ett särskilt biträde för barnet. En av biträdets viktigaste uppgifter ska vara att försöka få föräldrarna att nå en samförståndslösning. Biträdet kan här fylla en viktig funktion i de särskilt konfliktfyllda målen. Det måste dock enligt regeringen beaktas att sedan de två tillkännagivandena beslutades har andra lagändringar som syftar till samförståndslösningar genomförts.

Den 1 juli 2006 infördes det en uttrycklig regel om att domstolen aktivt ska verka för att föräldrarna når en samförståndslösning till barnets bästa (42 kap. 17 § första stycket rättegångsbalken). Den 1 juli 2006 infördes det också en möjlighet för domstolen att ge en särskild medlare i uppdrag att försöka få föräldrarna att komma överens (6 kap. 18 a § föräldrabalken). Numera är det, till skillnad från när förslaget lades fram, således tveksamt om ett biträde för barnet bör ha uppgiften att försöka nå en samförståndslösning. En annan uppgift för ett biträde för barnet skulle vara att hjälpa barnet att utnyttja sin möjlighet att komma till tals. Både domstolen och socialnämnden har redan ett ansvar för att den utredning som ska göras styrs av barnets behov. Sedan förslaget lades fram har det dessutom kommit till klarare uttryck i lagen att barnets bästa ska vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge (6 kap. 2 a § första stycket).

Med hänsyn till detta är regeringen av uppfattningen att promemorians förslag inte kan läggas till grund för lagstiftning. Frågan om hur barnets rätt bäst tillgodoses i mål om vårdnad, boende och umgänge behöver övervägas ytterligare. Det kommer att göras i samband med den utvärdering av 2006 års vårdnadsreform som kommer att inledas under mandatperioden. Regeringen gör därför bedömningen att det för närvarande inte bör införas en möjlighet för domstolen att förordna ett juridiskt biträde för barnet i mål om vårdnad, boende eller umgänge. Frågan om hur barnets rätt i processen bäst tillgodoses behöver övervägas ytterligare.

I utvärderingen ska olika modeller för att stärka barnets ställning i mål om vårdnad, boende och umgänge analyseras. En modell kan förstås vara att med beaktande av de senaste årens lagändringar ändå införa någon form av biträde för barnet. Mot bakgrund av vad som anförs ovan och de nackdelar med ett biträde som en del remissinstanser pekar på är det dock numera tveksamt om det är den bästa lösningen. En alternativ modell kan vara ett närmare samarbete mellan socialtjänsten och domstolen. I några kommuner i Stockholmsområdet pågår det t.ex. ett projekt som just bygger på ett sådant nära samarbete efter den s.k. Trondheimsmodellen, där tjänstemän med särskild barnkompetens från familjerätten tar en aktiv roll i processen i syfte att öka barnperspektivet och nå en samförståndslösning. Det finns anledning att närmare överväga dessa olika modeller och angränsande frågor i den kommande utvärderingen. Även tillämpningen av möjligheten att använda medlare i familjemål bör utvärderas.

Motionerna

Veronica Palm m.fl. (S) begär i motion 2011/12:C6 ett tillkännagivande om att domstolar i särskilt konfliktfyllda mål om vårdnad, boende och umgänge bör kunna förordna ett särskilt biträde för barnet (yrkande 3).

I motion 2011/12:C7 av Jan Lindholm m.fl. (MP) begärs ett tillkännagivande om att barn ska ha rätt till ett juridiskt biträde i mål om vårdnad, boende och umgänge för att säkerställa att barnet kommer till tals och att barnets intressen tas till vara.

Hillevi Larsson (S) föreslår i motion 2011/ 12:C217 ett tillkännagivande om att barn i vårdnadstvister bör få ett juridiskt ombud med specialistkunskap om barn som fungerar som en stödperson och som har till uppgift att företräda barnets intressen.

I motion 2011/12:C356 av Annika Eclund (KD) föreslås ett tillkännagivande om att barn bör ha ett eget juridiskt ombud med särskild barnkompetens som tillvaratar barnets intresse under en vårdnadsutredning.

Magnus Ehrencrona m.fl. (MP) begär i motion 2011/12:So658 yrkande 18 att regeringen ser över möjligheten för barn att få ett eget offentligt biträde med särskild kompetens i mål som rör vårdnad, boende och umgänge för att säkerställa att barnet kommer till tals och att barnets intressen tas till vara.

Utskottets ställningstagande

Det är angeläget att bestämmelserna om vårdnad, boende och umgänge på ett ändamålsenligt sätt tar till vara barnets rätt och gör det möjligt för barnet att komma till tals. Barnets bästa ska vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge, och vid bedömningen av barnets bästa ska det tas hänsyn till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad. Om det inte är olämpligt, ska den som verkställer en vårdnadsutredning försöka klarlägga barnets inställning och redovisa den för domstolen. Socialnämnden ska även höra barnet innan den lämnar s.k. snabbupplysningar till domstolen, om det är lämpligt. Det är ovanligt att barn medverkar i domstolsprocessen genom att höras i domstolen. En sådan möjlighet finns dock om särskilda skäl talar för det och det är uppenbart att barnet inte kan ta skada av att höras i domstol. En allmän utgångspunkt är att samförståndslösningar mellan föräldrarna i vårdnadsfrågor i de allra flesta fall är bäst för barnet. Lagen ger därför flera möjligheter att hjälpa föräldrarna att själva komma överens i frågor som rör barnet vid en separation.

Som redovisats ovan har det efter riksdagens två tillkännagivanden genomförts två lagändringar som syftar till samförståndslösningar. Liksom regeringen anser utskottet att 2002 års promemorias förslag inte kan läggas till grund för lagstiftning. Frågan om hur barnets rätt bäst tillgodoses i

mål om vårdnad, boende och umgänge behöver övervägas ytterligare. Regeringen har uppgett att så kommer att ske i samband med den utvärdering av 2006 års vårdnadsreform som kommer att inledas under mandatperioden.

Mot denna bakgrund instämmer utskottet i regeringens bedömning att det för närvarande inte bör införas en möjlighet för domstolen att förordna ett juridiskt biträde för barnet i mål om vårdnad, boende och umgänge. Motionerna bör därför avslås.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Barns möjlighet att få vård, punkt 1 (S, MP)

av Veronica Palm (S), Hillevi Larsson (S), Jonas Gunnarsson (S), Hannah Bergstedt (S), Yilmaz Kerimo (S), Jan Lindholm (MP) och Katarina Köhler (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen antar regeringens förslag till

- a) lag om ändring i föräldrabalken.
- b) lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

samt tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2011/12:53 punkterna 1 och 2 samt motion

2011/12:C6 av Veronica Palm m.fl. (S) yrkandena 1 och 2 samt avslår motion

2011/12:C394 av Krister Hammarbergh (M).

Ställningstagande

Regeringens förslag är bra, men den begränsning som regeringen föreslår i fråga om psykiatrisk eller psykologisk utredning eller behandling enligt hälso- och sjukvårdslagen är för snäv. Det är dessutom oklart i vilken omfattning rehabiliterings- och habiliteringsinsatser omfattas. Enligt vår mening finns det även risk för att en vårdnadshavare nekar ett barn somatisk vård eller tandvård för att dölja våld och fysisk misshandel. Bestämmelsen bör därför gälla mer generellt så att all hälso- och sjukvård inklusive somatisk vård samt tandvård omfattas. Det är också angeläget att det säkerställs i en uppföljning att lagstiftningens intentioner uppnås.

Mot denna bakgrund anser vi att regeringens förslag bör utvidgas till att omfatta all hälso- och sjukvård inklusive somatisk vård och tandvård. Vi anser också att lagändringarna bör följas upp och utvärderas inom ett par år.

Riksdagen bör således anta regeringens lagförslag samt, med bifall till motion 2011/12:C6 yrkandena 1 och 2 och avslag på motion 2011/12:C394, ge regeringen till känna vad som anförs i reservationen.

- 2. Juridiskt biträde för barn i vårdnadsmål, punkt 2 (S, MP)**
av Veronica Palm (S), Hillevi Larsson (S), Jonas Gunnarsson (S), Hannah Bergstedt (S), Yilmaz Kerimo (S), Jan Lindholm (MP) och Katarina Köhler (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna

2011/12:C6 av Veronica Palm m.fl. (S) yrkande 3 och

2011/12:C217 av Hillevi Larsson (S) samt

bifaller delvis motionerna

2011/12:C7 av Jan Lindholm m.fl. (MP),

2011/12:C356 av Annika Eclund (KD) och

2011/12:So658 av Magnus Ehrencrona m.fl. (MP) yrkande 18.

Ställningstagande

Regeringen har valt att inte lägga fram något förslag om juridiskt biträde för barn i vårdnadsmål. Vi anser dock att det i vissa mål och ärenden om vårdnad, boende och umgänge ska vara möjligt för en domstol att förordna om ett särskilt biträde för barn. Ett sådant biträde ska kunna förordnas om det finns synnerliga skäl. Förslaget är ett led i en strävan att förstärka barnets rätt att komma till tals enligt artikel 12 i barnkonventionen.

Vi anser således att domstolen i särskilt konfliktfyllda mål om vårdnad, boende och umgänge ska kunna förordna ett särskilt biträde för barnet.

Detta bör riksdagen, med bifall till motionerna 2011/12:C6 yrkande 3 och 2011/12:C217 samt delvis bifall till 2011/12:C7, 2011/12:C356 och 2011/12:So658 yrkande 18, ge regeringen till känna.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2011/12:53 Barns möjlighet att få vård:

1. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i föräldrabalken.
2. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).

Följdmotionerna

2011/12:C6 av Veronica Palm m.fl. (S):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utvidga förslaget till att omfatta all hälso- och sjukvård inklusive somatisk vård och tandvård.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ändringarna i lagstiftningen bör följas upp.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att domstolen i särskilt konfliktfyllda mål om vårdnad, boende och umgänge ska kunna förordna ett särskilt biträde för barnet.

2011/12:C7 av Jan Lindholm m.fl. (MP):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om barns rätt till juridiskt biträde.

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2011

2011/12:C217 av Hillevi Larsson (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att överväga att i framtiden se till att barn vid rättegångar och i vårdnadstvister får ett juridiskt ombud som fungerar som en stödperson och som har till uppgift att företräda barnets intressen.

2011/12:C356 av Annika Eclund (KD):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om juridiskt ombud för barn vid tvister.

2011/12:C394 av Krister Hammarbergh (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att reglerna om beslutanderätt vid gemensam vårdnad bör ses över.

2011/12:So658 av Magnus Ehrencrona m.fl. (MP):

18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om barns rätt till eget biträde.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs att det i föräldrabalken¹ ska införas en ny paragraf, 6 kap. 13 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.**13 a §**

Står barnet under vårdnad av två vårdnadshavare och samtycker endast den ena till en åtgärd till stöd för barnet, får socialnämnden besluta att åtgärden får vidtas utan den andra vårdnadshavarens samtycke om det krävs med hänsyn till barnets bästa och åtgärden gäller

1. psykiatrisk eller psykologisk utredning eller behandling som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen (1982:763),

2. behandling i öppna former som ges med stöd av 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453),

3. utseende av en kontaktperson eller en familj som avses i 3 kap. 6 § tredje stycket socialtjänstlagen eller

4. en insats enligt 9 § 4, 5 eller 6 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Ett beslut enligt första stycket får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kamrarrätt.

Beslut i frågor som avses i första stycket gäller omedelbart. Rätten får dock bestämma att dess beslut ska gälla först sedan det

¹ Balken omtryckt 1995:974.

har vunnit laga kraft.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 2012.

2 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs att 10 kap. 5 § socialtjänstlagen (2001:453) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 kap.

5 §¹

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får när det gäller föräldrabalken avse endast uppgifter som anges i följande lagrum

- 1 kap. 4 och 9 §§ föräldrabalken,
- 2 kap. 1, 4–6, 8–9 §§ föräldrabalken, dock inte befogenhet enligt 9 § att besluta att inte påbörja utredning eller att lägga ned en påbörjad utredning,
- 3 kap. 5, 6 och 8 §§ föräldrabalken,
- 6 kap. 6 §, 14 a § andra stycket och 15 a § tredje stycket föräldrabalken,

– 6 kap. 13 a § föräldrabalken, dock endast åt en särskild avdelning som består av ledamöter eller ersättare i nämnden,

- 6 kap. 15 c § tredje stycket föräldrabalken,
- 6 kap. 19 § föräldrabalken när det gäller beslut att utse utredare i mål och ärenden om vårdnad, boende eller umgänge,
- 7 kap. 7 § föräldrabalken när det gäller godkännande av avtal om att underhållsbidrag ska betalas för längre perioder än tre månader,
- 11 kap. 16 § andra stycket föräldrabalken.

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får inte omfatta befogenhet att meddela beslut i frågor som avses i 5 kap. 2 § denna lag eller att fullgöra nämndens uppgifter enligt 16 kap. 18 § eller 18 kap. 19 § socialförsäkringsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 2012.

¹ Senaste lydelse 2010:1284.